

Edebiyat Biliminin Temelleri

– Şenol Durmuş · 14 Şubat 2011

Yazar sorumsuz bir propagandacıdır.Yani her yazar bir hayat teorisine veya görüşüne sahiptir.Eser okuyucuyu bir teoriyi veya görüşü kabul etmesi için kandırmaya çalışır.

Bazılarına göre edebiyatın fonksiyonu hem okuyucuyu ve hem de yazarı içlerindeki duyguların geriliminden kurtararak ferahlığa çıkartmak ve huzura kavuşturmadır.

Fakat acaba edebiyat bizim heyecanlarımızı yatıştırırmı yoksa onları hareketemi geçirir? Platona göre trajedi ve komedi "heyecanlarımızı kurutmamız gerektiği zaman onları besler ve sular"

19.Yüzyılda İngiltere de Matthew Arnold edebiyatın hayatın bir tenkidi olduğunu kabul etmiş, yazarlara büyük Grek ve Roma yazarlarının yarattığı en güzel eserlerdeki ölçülere uymayı tavsiye etmiştir.

Yazar okuyucunun içinde bulunduğu çerçeveden nasıl nefret ettiğini kendisine açıklamada yardımcı olabilir.Sanatçı bütün saflığı ile sadece Mississippi nehri kıyılarının ninnilerini söyleyerek dinlenirken aklından kurulu düzeni yıkmayı geçirebilir.

Romanların ve tiyatro eserlerinin bize insan psikolojisi bakımından bilgi vermek gibi değerli yönleri vardır.Hatta romancıların insan tabiatı hakkında psikologlardan daha fazla bilgi verdiği sık sık iddia edilmektedir.

Bazı bilginler edebiyatı aslında belirli bir yaratıcının ürünü olarak kabul ederler ve edebiyatın, yazarın hayatına ve psikolojisine dayanarak incelenmesinin gerektiği sonucuna varırlar.Bazı başka bilginler ise edebi eseri oluşturan sebepleri insanın toplum hayatında, yani ekonomik, politik ve sosyal şartlarda ararlar.

Bir edebi eserin ortaya çıkmasına sebep olan onun yaratıcısı yani yazarıdır, bunun için edebi incelemelerde en eski yerleşmiş metotlardan biri eseri, yazarın şahsiyetini ve hayatını göz önünde bulundurarak incelemektir.

Edebi dehanın ne olduğu her zaman bir tartışma konusu olmuştur.Eski Yunanlılardan bu yana nevrozdan psikoza kadar uzanan bir çeşit "delilik" olarak kabul edilmiştir.Şair bir bakıma, diğer insanların hem üstünde, hem altında kendi dışında başka kuvvetlerin hakimiyeti altında bulunan kimsedir.

Freud yazarın, yaratıcı çalışmalarıyla kendisini yalnız büsbütün çıldırmaktan kurtarmakla kalmayan aynı zamanda tamamen iyileşmekten de alıkoyan inatçı bir ruh hastası olduğu kanaatindeydi.

Bu konuda bir örnek daha vermek gerekirse 20.Yüzyıl Romen bilim adamlarından L-Rusu-yu gösterebiliriz.O neşeli kuşların yuva yaptıkları gibi, hiç bir hazırlığa gerek olmadan çalışarak eserler veren "Sempatik Tip" "Şeytani ve anarşik tip" ve "Şeytani ve dengeli tip" olmak üzere üç ana sanatkar tipi belirlemektedir.Verilen örnekler daima isabetli olmamakla beraber, genel olarak sempatik ve anarşik deyimleri olumlu ve olumsuz, bir çok şeyler akla getirmektedir.Üçüncü grupta ise iç alemindeki bir çok gerilimlerin dengeye kavuştuğu ve ruhunda şeytanla yaptığı savaşta başarıya ulaşan büyük bir sanatkat tipi karşımıza çıkmaktadır.

"Yaratıcılık" bir edebi eserin bilinçaltı kaynaklarından başlayarak onda yapılan en son değişikliklere kadar geçen bütün kademeleri içine alan bir faaliyettir.Bazı yazarlar için eserde son değişikliklerin yapıldığı safha yaratıcılık bakımından en büyük önemi taşımaktadır.

Roman ve oyun yazarları için hazırlanacak ikinci test ise karakter yaratma ve olay örgüsü gibi meselelerle ilgilenmelidir.Yazar çağrışım ve değerlendirme yapabilme ve başından geçen ayrı ayrı olayları bir bütün halinde sunabilme özelliklerine sahip bir uzmandır.O işini kelimelerle görür.

Gerçekçi yazarın karakterlerinin davranışlarını dışardan izlediğini romantik yazarın ise kendi duygularını karakterlerinde yansıttığını söyleyebiliriz.

Yazar bir vatandaştır, siyasi ve sosyal önemi olan meseleler üzerinde fikirlerini açıklamış ve devrinin davalarında rol almıştır.

Bir yazarın sözleri karar ve faaliyetleri onun eserlerinde anlatmaya çalıştığı gerçek sosyal meseleler ile hiç karıştırılmamalıdır.

Bir kitabın başarısı, kalıcılığı ileride yeniden rağbet kazanması yahut bir yazarın şöhret ve itibarı esasen sosyal bir olaydır.Şöhret ve itibar, yazarın diğer yazarlar üzerindeki gerçek tesiri ve edebiyat geleneğini değiştirmedeki gücü ile ölçüldüğünden, bu sosyal olay bir bakıma edebiyat tarihini ilgilendirir...

Her toplumun sosyal tabakalaşması O toplumun zevklerinin tabakalaşmasında kendini gösterir.Üst sınıfların ölçüleri çok kere alt sınıflara doğru inebildiği gibi bu hareket aksi yönde de olabilir.Folklor ve ilkel sanata duyulan ilgi buna bir örnektir.Siyasi ve sosyal gelişme ile estetik arasında kesin bir uyuma yoktur.

Rus sosyoloğu George Plekhanov "sanat sanat içindir" doktrininin de-

"Sanatkarların kendi gayeleri ile bağlı oldukları toplumun gayeleri arasında ümitsiz bir tezat bulunduğunu hissettikleri, toplumlarına düşman oldukları ve onu değiştirmek yolunda hiç bir ümide

sahip olmamalar halinde geliştiğine" inanmaktadır.

Yazarlar kendi özel kamuoylarını yaşatmakta başarılı olabilirler, gerçekte Coleridge-nin belirttiği gibi her yeni yazar kendi hoşuna gidecek zevki yaratmak zorundadır.Yazar, sadece toplumun etkisinde kalmaz o da toplumu etkiler.Sanat, hayatı sadece yansıtmaz ona şekil de verir.İnsanlar kendi hayatlarını roman kahramanlarının hayatlarına benzetmek ister.

Edebiyat her zaman ilgi çekici olmak zorundadır, onun daima bir bir yapısı ve estetik gayesi, bir bütünlüğü ve etkileyici tarafı olmalıdır.

Sanat insanın tecrübe etmekle ve hatta hayatta şahit olmakla bile ıstırap duyacağı şeyleri, estetik bir perspektif içinde şekillendirerek ve onlara bir anlatım özelliği vererek öyle bir duruma getirir ki insan bunları düşünmekle zevk duyar..

Edebi tenkitçinin takip edeceği en doğru yol, genellikle romancının dünyasından daha dağınık kendi gerçek ve hayali dünyamızdan ziyade romanda yaratılmış olan dünyaya bakmaktır.Dünyası bizimkinden farklı düzen ve ölçülere göre kurulmuş olsa da eğer bu dünya, sınırlı olmakla beraber geniş bir hayat görüşünün gerektirdiği evrensel unsurları içine alıyor, derin ve önemli konuları kapsıyor ve olgun bir adamın düşünce sistemini yansıtıyorsa böyle bir romancıya büyük bir romancı demekle yetiniriz.

Bir hikaye anlatırken, insan sadece sonuçla değil olaylarla da ilgilenmek, onları da heba katmak zorundadır.

Bir romanın kompozisyonu yani yazılması dediğimiz şey onun "motvasyonu" yani yazarı eserini yazmaya zorlayan sebeptir.

Bir edebi sanat eserinin yazılış sebebi "motivasyonu" gerçeği olduğundan başka türlü göstermeye, yani eserin estetik fonksiyonunu arttırmaya yardım eder.Realist motivasyon bir sanat değer taşıır.Sanatta görünüş, oluştan çok önemlidir.

Romanda olsun tiyatrodada olsun çevreye önem verilmesi evrensel olmaktan çok romantizm ve realizm çağlarına yani 19.yüzyıla ait bir özelliktir.

Romantik tasvirin amacı belirli bir ruh ve hava yaratmak ve onu devam ettirmektir.Bu metotta olay örgüsünün kuruluşu ve karakterlerinin yaratılışı tamamen bu ruh ve havanın etkisi altındadır.

Bir eserde olayların geçtiği yer, onun çevresi demektir, ve çevre, özellikle bir evin içi, karakterin mecazi olarak anlatılışı şeklinde düşünülebilir.Bir kimsenin evi, onun bir parçasıdır, evini anlatırsanız sahibinide anlatmış olursunuz.

Bugünkü anlamda edebiyatın saflığını bozan iki unsur vardır.Birincisi propagandaya, insanları yönlendirmeye ve onları bir harekete sevk etmeye yönelik olması gibi pratik bir amaca hizmet etmesi- İkincisi ise insanlara bilgi vermek, ilmi gerçekleri açıklamak, insan bilgisine katkıda bulunmak gibi ilmi amaçlar gütmesi....

KAYNAK.

Edebiyat Biliminin Temelleri-

Rene Wellek-Austin Warren

1983-çeviren-Prof.Dr.Ahmet Edip Uysal